

Malazgirt Savaşı'ndan sonra, Anadolu Selçuklu Devleti Türk topraklarına girmiş ve Bizanslıların buradaki hakimiyetine son vermiştir. Ardından burada beylikler kurmaya başlamışlardır. İlk Türk beylikleri ise Malazgirt Savaşı'nda, Anadolu'nun fethiyle görevlendirilen komutanlar tarafından kurulmuştur. Bu yazımızda Türk tarihinin başlaması ve yayılmasında önemli rolü olan Anadolu'da kurulan Türk Beylikleri ve özelliklerinden bahsedilmiştir.

Malazgirt Savaşı'ndan sonra kurulmaya başlanan ilk Türk beylikleri, Anadolu'nun Türkleşmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Her biri gittiği bölgede Türk gelenek ve kültürünü yayma konusunda oldukça başarılı olmuşlardır. Bizans ve Haçlılara karşı başarılı bir mücadele veren bu beylikler aynı zamanda İslam kültür ve medeniyetinin yayılmasında da önemli bir yere sahiptir. Bu yazımızda kurucularının isimleri ile anılan, Anadolu'da kurulan ilk Türk beylikleri hakkında bilgi edineceksiniz.

Malazgirt Savaşı'nın yaşanmasının ardından Anadolu, Türklerin yaşam alanı olmaya başlamıştır. Malazgirt Savaşı ile Anadolu Selçuklu Devleti, Türk topraklarına adım atmış ve Bizans'ın bu topraklar üzerindeki hakimiyetine son vermiştir. Türklerin, Anadolu'daki tarihi Oğuz Türklerinden olan Selçuklu Devleti'nin yaptığı bu fetihle başlamıştır. Çağrı Bey Anadolu'ya yaptığı keşifler sayesinde Anadolu topraklarını daha yakından tanıma olanağı bulmuştur.

1048 yılında yaşanan Pasinler Savaşı da Malazgirt Savaşı öncesinde Anadolu üzerinde Bizans gücünün etkisinde azaltma yaratmayı başarmıştır. İlk Türk beylikleri, Anadolu kültürüne olan katkısı asla göz ardı edilemeyecek büyük topluluklardır. Anadolu topraklarında şu an hala görülebilen birçok tarihi eserler de sahibidirlər.

İlk Türk beylikleri Malazgirt Savaşı'nın ardından Anadolu'nun fethiyle görevlendirilen komutanlar tarafından kurulmuştur. Anadolu'nun Türkleşmesinde, Türk - İslam kültür ve medeniyetinin yaygınlaşmasında büyük payı olan bu beylikler genellikle kurucularının isimleriyle anılmıştır.

Anadolu toprakları üzerinde kurulan beylikler ve kuruluş merkezleri şunlardır; Saltukoğulları (Erzurum), Mengücekoğulları (Erzincan), Çaka Beyliği (İzmir), Danişmendliler (Tokat, Malatya, Sivas, Kayseri ve Amasya civarında), Artuklular (Güneydoğu Anadolu), Dilmaçoğulları (Bitlis), Çubukoğulları (Harput), Yıvaloğulları (Diyarbakır), Tanrıvermişoğulları (Efes). Bu beyliklerden tarihte en çok iz bırakan ve en önemlileri hakkında kısaca bilgiyi şu şekilde sıraladık.

Erzurum ve civarında, Ebu Kasım tarafından kurulan Saltukoğulları, Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliğidir. 1200'lü yıllarda Süleyman Şah tarafından yıkılmaktan kurtulamamışlardır. Malazgirt Zaferi'nden sonra Bizans İmparatoru ölünce anlaşma

şartları yerine getirilememiştir. Bunun üzerine Sultan Alparslan emrindeki kumandanlara Anadolu'da fetihlere devam etmesini emretmiştir. Bu emir üzerine Ebu Saltuk Erzurum civarında Saltuklular Beyliği'ni kurmuştur.

Onun ölümünden sonra ise yerine oğlu Emir Ali Saltuk geçmiştir. Bu dönem Büyük Selçuklu Sultanı Berkıyaruk ile kardeşi Muhammed Tapar'ın saltanat mücadelesi ettiği zamana denk gelmektedir. Saltuklu toprakları söz konusu mücadele ortamında Muhammed Tapar'ın hakimiyeti olduğu tarafta kalmıştır. Saltuklu Beyliği 1124 yılında el değiştirerek Emir Ziyaeddin Gazi'nin yönetimine geçer. Ziyaeddin Gazi Gürcülerle birçok savaşa katılmıştır. Erzurum yöresinde kurulan Saltuklular; Ulu Cami, Kale Cami, Tepsi Minare, Üç Kümbetler gibi eserleri bi-

deleye girmiş ve galip gelmişlerdir. Haçlılardan bir kontun Müslüman Türklerin eline esir düşmesi Danişmendlilerin ününün daha da yayılmasını sağlamıştır. Beyliğin kurucusu Gümüştekin Danişmend bu zaferin ardından 110 senesinde Sivas'ta hayata veda etti.

Onun ölümünü fırsat bilen Birinci Kılıç Arslan Malatya'yı ele geçirdi. Danişmend Gazi'nin ölümünden sonra yerine Emir Gazi, ondan sonra da yerine oğlu Mehmed geçmiştir. En son olarak beyliğin başında olan Sivas Emiri Yağıbasan zamanında ise (1178 yılında) Selçuklu ülkesine dahil olarak varlığı son bulmuştur.

Artukoğulları ismini kurucularının babasından alır. Artuk Bey'in oğulları bu beyliği kurmuştur. Artukoğulları o kadar gelişmiştir ki kısa zamanda 3

beyliktir. Türk beylikleri döneminde denizcilik faaliyetinden bahsedildiğinde akla gelen ilk isimdir. 1080 yılında İzmir'de kurulan bu beylik 1093 yılında Anadolu Selçuklu Devleti tarafından yıkılmıştır.

Bu sayede Batı Anadolu'daki ilk Türk egemenliği son bulmuştur. Çaka Beyliği İzmir'de

Anadolu'da kurulan bu beylikler, Türkleşme olgusunun yayılmasını sağlamışlar ve Türklerin daha geniş topraklara yayılmasında önemli bir adım olmuşlardır.

Türkleşme aşamasında, fethedilen bu toprakların isimleri Türkçe isimlerle değiştirilmiştir. İslamiyetin kabulünün ardın-

Anadolu'da kurulan ilk türk beylikleri

rakmışlardır.

Mengücekoğulları ismini kurucusu olan Mengücek Gazi'den alır. Erzincan civarında kurulan bu beyliğe 1. Alaeddin Keykubat, 1228 yılında son vermiştir. Mengücek Gazi, Malazgirt zaferinden sonra Sultan Alp Arslan tarafından Karasu ve Çaltı nehirleri vadilerinin fethiyle görevlendirilmiştir. Hiç vakit kaybetmeden harekete geçen Mengücek Gazi kendi adıyla anılan beyliği kurmuştur. Ölümünden sonra yerine geçen İshak Bey, 1120 yılında Artukoğulları Emir Belek'in eline esir düşmüştür.

Tokat, Malatya, Amasya ve Kayseri sınırlarını kapsayan bölgede, Sivas merkez olmak üzere Gümüştekin Danişmend Ahmed Gazi tarafından kurulmuştur. Haçlı ordularının saldırısına karşı tüm gücüyle direnen Danişmendoğulları, Anadolu'daki ilk medrese olan Yağı Basan Medresesi'ni yapmışlardır. Ayrıca ilk kez para bastıran beylik olması ile de bilinir. Danişmendoğulları'na 2. Kılıçarslan son vermiştir.

1071 ve 1178 yılları arasında varlığını sürdüren Danişmendoğulları, Haçlılarla müca-

kola ayrılmışlardır. Bunlar; Hasankeyf kolu, Mardin kolu ve Harput koludur. Artukoğulları Türk tarihinde birçok köprü yapmalarıyla bilinir. Bu köprüler Güneydoğu Anadolu Bölgesi topraklarının sınırları içerisinde dir.

Köprülerden bazıları; Deve geçidi, Haburman, Amarçay ve Hasankeyf'tir. Ayrıca birkaç adet daha Artukoğullarıdan kalma köprüler bulunur. Artuk Bey'in soyundan gelenler ?mid-Hisni Keyfa Artukoğulları, Mardin Artukoğulları ve Harput Artukoğulları adları verilen üç ayrı beylik kurmuşlardır.

Selçuklular zamanında kurulan bu beylik bu kollar ile Güneydoğu Anadolu'na üç ayrı şekilde yerleşmişlerdir. Artukluların hüküm sürdüğü topraklar daha önce Bizanslılar ve Abbasilere aitti. Fırat boylarının Bizanslıların, Dicle havzasının Abbasilerin elinde olduğu bilinmektedir. Artuklu sultanları o dönemde yapılan medreseler sayesinde birçok ilim adamının yetişmesini sağlamıştır.

İlk Türk denizcisi olan Çaka Bey tarafından, İzmir civarında kurulan bu beylik aynı zamanda denizcilik faaliyeti gösteren ilk

birçok denizcilik faaliyeti yapmıştır. Çaka Beyliği yaptıkları deniz donanması ile Ege Denizi'ne açılmıştır. Denizlerdeki yolculuğu ile Türk bayrağını Akdeniz'de dalgalandıran ilk isim olarak da tarih sayfalarına adını yazdırmıştır.

Daha sonra Midilli adasında Bizanslılarla bir savaş olmuş ve bu mücadele Çaka veya diğer adıyla İzmir Beyliği tarafından zaferle sonuçlanmıştır. Bizans imparatoru Çaka Bey'in bu başarısını görünce yeni bir donanma yollamış ve Sakız Adası için yapılan harp de Türkün zaferiyle sonuçlanmıştır.

Van gölü çevresinde konulanmış bir beyliktir.

Anadolu'daki İlk Türk Beyliklerinin Genel Özellikleri Nelerdir?

Yukarıda sizlere Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliklerini ve bilineni gereken en temel bilgileri paylaştık. Bu kısımda ise ilk Türk beyliklerinin genel özelliklerini öğreneceksiniz;

Malazgirt savaşında, Anadolu Selçuklu Devleti ordusunda görevli komutanlar, savaşın kazanılmasının ardından bu topraklar üzerindeki beylikleri kurmuşlardır.

dan, bu medeniyetin kültür özelliklerinin yayılmasında etkin bir aracı oldular.

Bizans'ın ve Haçlıların seferlerinin püskürtülmesinde önemli görevler üstlenmişler ve tüm güçleriyle savaşmışlardır.

Bu beyliklerin hemen hemen tamamı kurucularının isimleri ile kurulan beyliklerdir.

Türklüğün, İslam kültür ve medeniyetinin yayılmasında çok önemli bir yere sahip olan Türk beylikleri, bu işi kurdukları çeşitli vakıflar ve yaptıkları eserlerle sağlamışlardır. Her biri kurdukları bölgede dönemin mimarisini kullanarak harika eserler bırakmışlardır.

Bu eserlerden kimisi günümüze kadar korunarak varlığını sürdürmüş, kimisi de yok olma tehlikesinde bakımsızlığa mahkum edilmiştir. Anadolu'da kurulan Türk beyliklerinin bıraktığı eserlerin en önemlileri şunlardır;

Artukoğulları'ndan Kalan Eserler; Mardin ve Harput Ulu Camileri, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan köprüler, Artuklu Sarayı.

Danişmendoğulları'ndan Kalan Eserler; Niksar ve Kayseri Ulu Camileri, Niksar Yağıbasan Medresesi (Anadolu'da kurulan ilk medresedir) veya Çukur Medrese, Melik Danişmend Kümbeti ve Emir Gazi Kümbeti.

Saltukoğulları'ndan Kalan Eserler; Erzurum Kale ve Erzurum Ulu Cami, Saat Kulesi, 1-2 adet kümbet.

Mengücekoğulları'ndan Kalan Eserler; Divriği Kale Cami, Divriği Külliyesi, hat sanatı ile olan ünüyle bilinen Divriği Ulu Cami bünyesinde bulunan şifahanesi.

Beylikler Döneminde Yapılmış Bazı Medreseler; Dündar Bey Medresesi, Hatuniye Medresesi, Köşk Medrese, Emir Sinaneddin Medresesi. Ayrıca birçok şifahane, külliye, kervansaray, kümbet ve türbeler ile bol miktarda cami de Anadolu'da kurulan ilk beylikler tarafından tarihe adını yazdırmış eserlerdir.